

Yıl: 2023 Cilt:8
Sayı: Özel Sayı

Year: 2023 Vol:8
No: Special Issue

İKTİSADİ İDARİ VE SİYASAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Journal of Economics Business and Political Researches

**“Cumhuriyet’in 100. Yılında Türkiye'nin Sosyo-Ekonomisi”
Özel Sayısı**

Uluslararası e-Dergi / International e-Journal

e-ISSN: 2564-7466

İKTİSAD

JEBUPOR

İKTİSADİ İDARİ VE SİYASAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
JOURNAL OF ECONOMICS BUSINESS AND POLITICAL RESEARCHES

“Cumhuriyet’in 100. Yılında Türkiye’nin Sosyo-Ekonomisi”
Özel Sayısı

Cilt: 8 • Sayı: Özel Sayı - Ekim 2023
Vol: 8 • No: Special Issue - October 2023

e-ISSN: 2564-7466

<http://dergipark.org.tr/iktisad>
iktisaddergisi@gmail.com

İKTİSAD, uluslararası hakemli, uluslararası indeksli, açık erişimli bilimsel bir dergidir.

Kurucu (Founder)

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY

Baş Editör (Editor-in-Chief)

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY

Editörler (Editors)

Prof. Dr. Sadettin PAKSOY
Doç. Dr. Kazım SARIÇOBAN
Dr. Öğr. Üyesi Elif KAYA

Misafir Editör (Guest Editor)

Prof. Dr. Mustafa ÖZER

Yayın Kurulu (Editorial Board)

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY (Başkan)	(Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ	(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil TUNALI	(İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Sadettin PAKSOY	(Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Zhaoyang LI	(Shanghai University, China)
Prof. Dr. Fatih KAPLAN	(Tarsus Üniversitesi)
Doç. Dr. Lukasz BRYL	(Poznan University, Poland)
Doç. Dr. Kazım SARIÇOBAN	(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Dr. José Antonio CARRILLO-VIRAMONTES	(University of Nottingham, Nottingham/UK)
Dr. Miriam Saldaña HERNÁNDEZ	(University of Nottingham, Nottingham/UK)
Dr. Öğr. Üyesi Elif KAYA	(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Danışma Kurulu (Advisory Board)

Prof. Dr. Mustafa ÖZER	(Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa AKAL	(Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan ÇOBAN	(Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU	(Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Liao WEI	(Confucius Institute, Skopje, Macedonia)
Prof. Dr. Adnan ÇELİK	(Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Cem TANOVA	(Doğu Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ERDEM	(Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN	(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)
Prof. Dr. Ľubica BAJZÍKOVÁ	(Univerzita Komenského v Bratislave)
Prof. Dr. Suranga SILVA	(University of Colombo, Sri Lanka)
Doç. Dr. Anukrati SHARMA	(University of Kota, India)
Doç. Dr. Murteza HASANOĞLU	(Devlet İdarecilik Akademisi, Azerbaycan)
Doç. Dr. Elnur ALİYEV	(Devlet İdarecilik Akademisi, Azerbaycan)

Sekretarya (Secretaries)

Mahsun YALÇIN
Merve ÇELİK

Dergi Ofis Adresi (Office Address)

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY
Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, K:1, No:133
Şehitkamil / Gaziantep / Türkiye

Web: <http://dergipark.org.tr/iktisad>
E-mail: iktisaddergisi@gmail.com

İKTİSAD'ın Tarandığı İndeksler

	 Central and Eastern European Online Library
 Bielefeld Academic Search Engine	
 Academic Scientific Journals	
	 Electronic Journals Library
 ZEITSCHRIFTEN DATENBANK	 OpenAIRE
 Genamics JournalSeek	 Eurasian Scientific Journal Index www.ESJIndex.org
 SIS Scientific Indexing Services	 JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE
 INFOBASE INDEX	 IJFACTOR
 Saji JOURNAL INDEX	 I2OR
 EuroPub Directory of Academic and Scientific Journals	 idealonline
 DRJI	 IPIndexing Indexing Portal

İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi yılda üç kez Şubat, Haziran ve Ekim aylarında yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmeksizin kısmen ya da tamamen iktibas edilemez.

Bu dergide yayınlanan çalışmaların bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dergimize gönderilen çalışmalar, alanında uzman iki ayrı hakem tarafından incelendikten sonra uygun görülenler yayınlanmaktadır.

Yazım kurallarına ilişkin bilgilere dergimizin **web adresinde** yer verilmiştir.

Bu derginin tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin almaksızın hiçbir iletişim ve kopyalama sistemi kullanılarak yeniden kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve satılamaz.

Journal of Economics Business and Political Researches is an international peer-reviewed journal which is published three times a year in February, June and October. The articles cannot be cited partly or entirely without showing resources.

The responsibility about scientific and grammatical issues is belong to authors.

The papers sent to the journal are reviewed by two referees and after their approval, they will be sent to edit before being published.

Writing & Publishing Policies can be found in the journal's **website**.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system without prior written permission.

Özel Sayının Hakemleri*

Prof. Dr. Bayram Zafer ERDOĞAN (Anadolu Üniversitesi)	Doç. Dr. Nuray ATSAN (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatih KAPLAN (Tarsus Üniversitesi)	Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA (Malatya Turgut Özal Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan ÖZDEMİR (İnönü Üniversitesi)	Doç. Dr. Özgür DAVRAS (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Alp ÖZEL (Karabük Üniversitesi)	Doç. Dr. Semra BOĞA (Uluslararası Final Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayrettin ZENGİN (Sakarya Üniversitesi)	Doç. Dr. Semra DOĞAN (Kütahya Dumlupınar Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÖZER (Anadolu Üniversitesi)	Doç. Dr. Şerif CANBAY (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan ÇOBAN (Gaziantep Üniversitesi)	Doç. Dr. Yusuf ÇINAR (Batman Üniversitesi)
Prof. Dr. Rüstem YANAR (Gaziantep Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Emre ÇAĞLAR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Selim İNANÇLI (Sakarya Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet USTA (Gebze Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdullah AÇIK (Dokuz Eylül Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Anıl ERALP (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali ÇELİK (İstanbul Gelişim Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Can Burak NALBANTOĞLU (İstanbul Gelişim Üniversitesi)
Doç. Dr. Ali Rıza AKTAŞ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Esra ÇAVUŞOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Aydın ÇİVİLİDAĞ (Akdeniz Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Filiz ÇOPUROĞLU (Gaziantep Üniversitesi)
Doç. Dr. Efe Can KILINÇ (Kırıkkale Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÇELİK (Dicle Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih SOBACI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi İlkey GÜLER (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Huriye Gonca DİLER (Afyon Kocatepe Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi İlkin YARAN ÖGEL (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Doç. Dr. İkrâm Yusuf YARBAŞI (Erzurum Teknik Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Nurgün KUL PARLAK (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
Doç. Dr. İsmail Cem AY (İstanbul Gelişim Üniversitesi)	Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin KELEŞ (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Vahit EREN (Kilis 7 Aralık Üniversitesi)	Dr. Güler ERTAŞ ÇAPAN (Doğuş Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammet GÜL (İstanbul Üniversitesi)	Dr. Mustafa Ali ÖZAY (Milli Savunma Üniversitesi)
Doç. Dr. N. Serap VURUR (Afyon Kocatepe Üniversitesi)	Dr. Onur KÖKTÜRK (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Doç. Dr. Nazlı ERSOY (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)	Dr. Serhat SEZEN (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Niyazi GÜMÜŞ (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)	Dr. Yaşar Numan AKSANYAR (Bursa Uludağ Üniversitesi)

*Bu özel sayıda birbirinden değerli 46 hakemimiz, İKTİSAD'a cömert bir şekilde zaman ve uzmanlıklarıyla katkıda bulundu.

Hakemlerimize, makale incelemeye ve değerlendirmeye gereken zamanı ve çabayı ayırdıkları ve çalışmanın kalitesini arttırmaya yardımcı tüm yorum ve önerileri için teşekkür ederiz.

Eğer sizler olmasaydınız, hakemli dergilerin yüksek standartlarını koruması imkânsız olurdu.

İKTİSAD, siz değerli hakemlerimizin cömert ve uzman katkıları sayesinde, bilimsellikten ödün vermeden, seçkin bir dergi olma yolunda ilerlemektedir.

Saygılarımızla...

İKTİSAD Editör Kurulu

Makaleler/Articles

1.	Türkiye’de Finansal Gelişme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ticari Açıklığın İnsani Gelişmeye Etkisi: Genişletilmiş ARDL Yaklaşımı
<i>The Impact of Financial Development, Foreign Direct Investment and Trade Openness on Human Development in Türkiye: An Augmented ARDL Approach</i>
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Burhan DURGUN	1-20
2.	Selection of Dry Port Locations Using PROMETHEE Approach: Case for Türkiye
<i>Kara Limanı Lokasyonlarının PROMETHEE Yöntemi ile Seçimi: Türkiye Örneği</i>
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Yunus KAYMAZ & Ural Gökay ÇİÇEKLİ	21-38
3.	Türkiye’de Küresel Finansal Kriz Sonrası Nakit İkamesinin Seyri: Markov Rejim Değişim Modelleri
<i>The Course of Currency Substitution after the Global Financial Crisis in Turkey: Markov Regime Switching Models</i>
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Veysel KARAGÖL	39-52
4.	Türkiye’de Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Bağlantısının Analizi: Genişletilmiş NARDL Yaklaşımı
<i>Analyzing the Linkage Between Financial Development and Economic Growth in Türkiye: Augmented NARDL Approach</i>
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Funda DURGUN	53-73
5.	Doğrudan Yabancı Yatırım Çıktıları ile Ekonomik Kırılganlık Arasında Nedensellik: Sekiz Kırılgan Ekonomi Üzerine İnceleme
<i>Causality between Foreign Direct Investment Outflows and Economic Fragility: A Study on Eight Fragile Economies</i>
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
A. Sezai EMEÇ & Ahmet KOLUMAN	74-88
6.	Siyaset Markalamasının Türkiye’deki Örnekleri Üzerine Bir Araştırma
<i>A Research on the Examples of Political Branding in Türkiye</i>
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Sibel ORHAN	89-101

Makaleler/Articles

7. **Brüt Sabit Sermaye Oluşumunun ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Özelinde Ampirik Bir Analiz**
The Effect of Gross Fixed Capital Formation and Foreign Direct Investments on Economic Growth: An Empirical Analysis in Türkiye
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Fatma Pınar EŞSİZ & Ayşegül DURUCAN 102-116
8. **Mutluluk Ekonomisi Üzerine Ölçek Geliştirme ve Uygulama**
Scale Development and Application on the Economics of Happiness
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Mehmet POLAT 117-136
9. **CIVETS Ülkelerinde Ekolojik Dengenin Stokastik Yakınsaması: Fourier Kantil Birim Kök Testi Yaklaşımı**
Stochastic Convergence of Ecological Balance in CIVETS Countries: The Fourier Quantile Unit Root Test Approach
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Zerrin DÜRRÜ & Gökhan KONAT 137-152
10. **Ways to Promote Employee Work Engagement in Healthcare Organizations: Servant Leadership and Organizational Justice**
Sağlık Kuruluşlarında İşe Adanmışlığı Teşvik Etme Yolları: Hizmetkâr Liderlik ve Örgütsel Adalet
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Nida PALABIYIK & İbrahim YIKILMAZ & Lütfi SÜRÜCÜ 153-166
11. **Konu Modelleme Analizi ile İş İlanlarında İstenilen Pazarlama Becerilerinin Araştırılması**
Exploring Desired Marketing Skills in Job Postings with Topic Modeling Analysis
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Aysel KURNAZ 167-181
12. **Yenilenebilir Enerji Üretimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Türkiye Örneği**
Determinants of Renewable Energy Production: The Case of Turkey
Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper
Güntülü Özlem YÜKSEL & Muharrem AFŞAR 182-201

Makaleler/Articles

13.	Monetary and Macroeconomic Determinants of Tax Revenue: The Case of Türkiye
<i>Vergi Gelirinin Parasal ve Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye Örneği</i>	Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper	202-216
	Seher GÖKPINAR		
14.	Suriye Politikasının Türkiye Siyaseti Üzerine Etkileri: 2000 Sonrası Dönem
<i>The Effects of Syria Policy on Turkish Politics: Post-2000 Period</i>	Makale Türü: Derleme Makale / Paper Type: Review Paper	217-231
	Şaban ÖZTÜRK & Hüseyin SEVİNÇ		
15.	Etnik Girişimcilik Üzerine Bir Değerlendirme: Kilis Kenti Örneği
<i>An Evaluation on Ethnic Entrepreneurship: The Case of Kilis City</i>	Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper	232-259
	Ömer Faruk İNCİLİ & Deniz CENGİZ		
16.	The Effects of The Surface Acting Emotional Labor Strategy on AFAD Officials' Job Performance: The Role of Perceived Social Impact
<i>Yüzeysel Duygusal Emek Stratejisinin AFAD Yetkililerinin İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Algılanan Sosyal Etkinin Rolü</i>	Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper	260-274
	Gül BİLEN & İbrahim YIKILMAZ		
17.	Algılanan Hizmet Kalitesi ile Davranışsal Niyetler Arasında Müşteri Memnuniyetinin Aracı Etkisi: Medikal Turistler Üzerine Bir Araştırma
<i>Mediator Effect of Customer Satisfaction Between Perceived Service Quality and Behavioral Intentions: A Study on Medical Tourists</i>	Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper	275-298
	Mehmet Selim DİKİCİ & Mehmet Emin AKKILIÇ		
18.	Türkiye'de Çay Talebini Etkileyen Faktörlerin Analizi
<i>Analysis of Factors Affecting Tea Demand in Turkey</i>	Makale Türü: Araştırma Makalesi / Paper Type: Research Paper	299-312
	Meryem AYTEKİN		

Değerli yazarlar, hakemler, akademisyenler ve okurlar.

İKTİSAD/JEBUPOR (İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi) olarak, 2016 yılında Ekim Sayısı ile yayın hayatına başladık ve o günden bugüne kadar kesintisiz olarak bilimsel çalışmaları yayınladık ve yayınlamaya devam ediyoruz. Dergimizde 2016 yılından bugüne, 2023 Ekim sayısı ile birlikte toplamda 8 cilt ve 22 sayı yayımlanmıştır.

Sosyal Bilimlerin iktisadi, idari ve siyasi alanlarından çalışmalara ağırlıklı olarak yer verdiğimiz dergimizde, Covid-19 Pandemisinden Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 tarihli depreme kadar yaşanan felaketlerde payımıza düşeni yapıp bu alanlarda çalışmalara yer verdik. Dergi ekibi olarak, yalnızca felaketler ve zor günlerde değil, bugün 100. Yılı'nı kutladığımız Cumhuriyetimiz için de “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'nin Sosyo-Ekonomisi” başlıklı özel sayımızı yayımlama kararı aldık ve siz yazarlarımız ve hakemlerimizin katkı ve destekleriyle bu sayıyı 29 Ekim 2023 tarihinde yayınlamış bulunmaktayız. Bu kapsamda, dergimizin özel sayısında ülkemizin iktisadi, idari ve de siyasi değişimini ve gündemini içeren makalelere yer verdik. Dergimiz tarafından yayımlanan bu Cumhuriyet Özel Sayısına, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa ÖZER misafir editörlük yapmıştır.

Dergimizde, makalelerin ön değerlendirme sürecinden son baskı aşamasına kadar bilimsellikten ve etik değerlerden ödün vermeden titiz bir çalışma yürütülmektedir. Bu süreçlerde yazarlarımızın gösterdiği hoşgörüden ve hakemlerimizin verdiği katkılardan dolayı çok teşekkür ederim. Özellikle de özverili emeklerinden dolayı editörlerimiz Doç. Dr. Kazım SARIÇOBAN'a, Dr. Öğr. Üyesi Elif KAYA'ya, Özel Sayı Misafir Editörümüz sayın Prof. Dr. Mustafa ÖZER'e ve süreçleri yürütmede yardımcı olan değerli sekreterlerimiz Arş. Gör. Merve ÇELİK ve Mahsun YALÇIN'a çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY

İKTİSAD Baş Editörü

Eğrisi ve Doğrusuyla Türkiye Ekonomisi

Mustafa ÖZER*

Dünya Bankası sınıflamasına göre “üst orta gelir grubu” ülkeler arasında gösterilen Türkiye ekonomisi hem başardıkları hem de başaramadıkları ile sürekli ilgi konusu olmuş bir ekonomidir. Türkiye ekonomisinin bugün yaşadığı başta cari açık olmak üzere yüksek enflasyon, dış kaynak bağımlılığı, yüksek dış borç stoku gibi önemli yapısal sorunları; 24 Ocak 1980 kararları olarak bilinen neoliberal politika uygulamalarının kaçınılmaz birer sonucu olmuştur. Bugün yaşadığımız sorunlar büyük oranda neoliberal politikalar sonucu oluşan erken sanayisizleştirme sürecinin birer yansımalarıdır. Türkiye ekonomisinde sanayinin dışa bağımlılığı, kronik cari açıklar, cari açığın büyümenin temel belirleyicisi, ithalatın ise en önemli girdisi haline gelmesi bu sürecin eseridir. Bu süreçte en önemli rollerden birisini reel döviz kuru oynamıştır. Özellikle 1989 yılında 32 sayılı kararla sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi kararı deyim yerindeyse, Türkiye ekonomisinin ocağına ilk inciri dikmiştir. Başka incirler de vardır. Bunlar, AB ile olan gümrük birliği ve dahilde işleme rejimidir. Bunların kaçınılmaz sonucu olarak sanayimiz dışa bağımlı hale gelmiş; en büyük ihracatçı sektörümüz imalat sanayi girdi ve ara malı ithalatı olmadan üretemez hale getirilmiştir. Bu süreç sürekli cari açık veren, bu açıkları dış kaynakla finanse etmek zorunda kalan ve bu nedenle de sürekli dış kaynak gereksinimi olan bir ekonomi yaratmıştır.

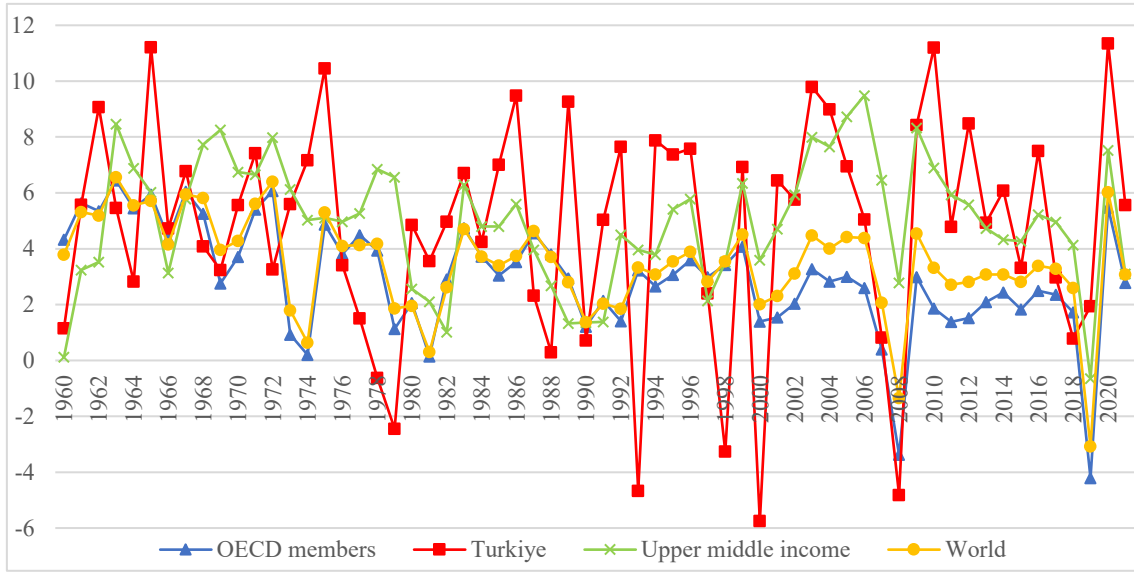
Türkiye ekonomisinin bu artan dış kaynak bağımlılığının önemli bazı yurt içi yansımaları olmuştur. Türkiye ekonomisi cari açık ve dış kaynak girişine dayalı olarak zaman zaman yüksek oranlarda büyümüştür. Ama bu zaman zaman ortaya çıkan yüksek oranlı büyüme dönemlerine karşın potansiyel büyümesi sadece **yüzde 4,76** düzeyinde kalan bir ülke olmuştur. Bu potansiyel büyüme ile bir türlü “orta gelir tuzağından” kurtulamamıştır. Çünkü hem son zamanlarda hızlı gelişen ülkeler hem de kendi akranlarıyla karşılaştırdığımızda Türkiye’de tasarruf/GSHY ve yatırım/GSYH oranları düşük kalmaktadır. Bu nedenle yüksek oranda büyüebilmek için gerekli olan kaynak dışardan sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu kaynaklar da ağırlıklı olarak kısa vadeli sermaye girişleri ile finanse edilmektedir. Bu nedenle büyümeye spekülative yönlü büyüme demek yanlış olmayacaktır. Büyümenin bir diğer özelliği de istihdamsız olmasıdır. Bir başka deyişle büyümeye rağmen işsizlik hep iki haneli sayılarda kalmaktadır.

Türkiye ekonomisi ile ilgili doğru değerlendirmeler yapabilmek için doğru karşılaştırmalar yapmak gerekir. Örneğin; son yıllarda ortaya çıkan nispeten yüksek büyüme oranlarını, daha iyi değerlendirebilmek için dünya ortalamaları yanında Türkiye’nin de içinde bulunduğu üst orta gelir grubu ülkeler, yani akranlarıyla, karşılaştırmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Yaşadığımız enflasyonun ne kadar ciddi olduğunu ancak üyesi olduğumuz OECD gibi kuruluşların üye ülkeleri ve ortalaması ile karşılaştırarak yapabiliriz.

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, muozer@anadolu.edu.tr

Cari açığa dayalı spekülatif yönlü ve istihdamsız büyüme:

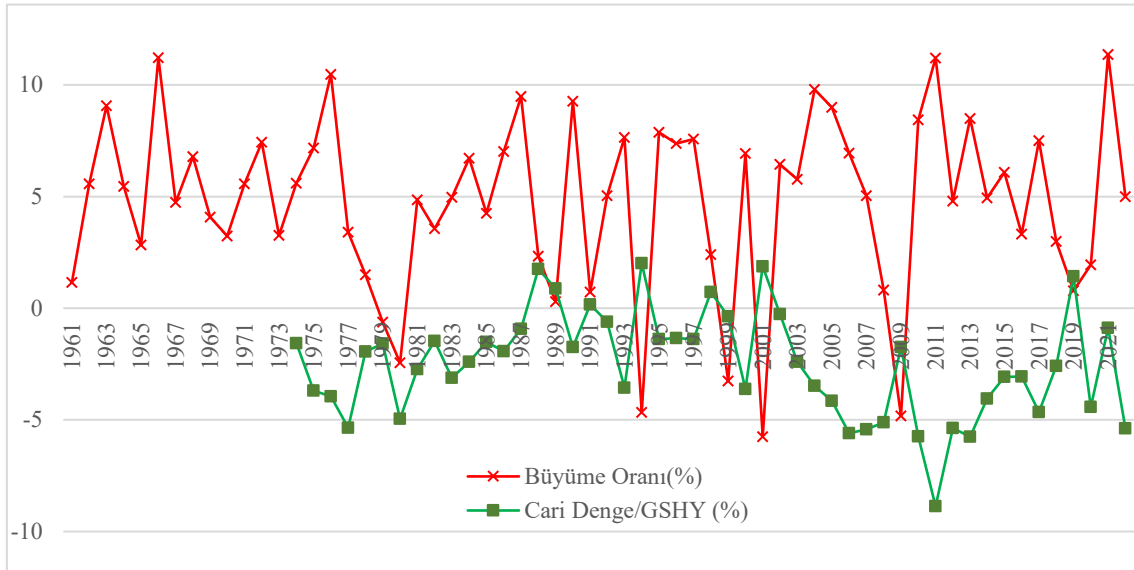
Şekil 1 Dünya Bankası verileri* kullanılarak üretilmiştir.

Şekil 1. Büyüme Oranları (%)

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 1'den de rahatlıkla görüldüğü gibi Türkiye ekonomisi birkaç dönem içerisinde bulunduğu üst orta gelirli ülkelere oranla daha fazla büyümüştür. Bu dönemler özellikle 1984-1996 ile 2008-2016 yılları arası ve 2020 yılıdır. Bu süreçte önemli daralmalar da yaşanmıştır. Bu büyümenin nasıl sağlandığı konusunda Şekil 2 bize önemli ipuçları vermektedir. Şekilde Türkiye'nin büyüme oranları ile cari denge/GSYH'nin gelişimi yer almaktadır.

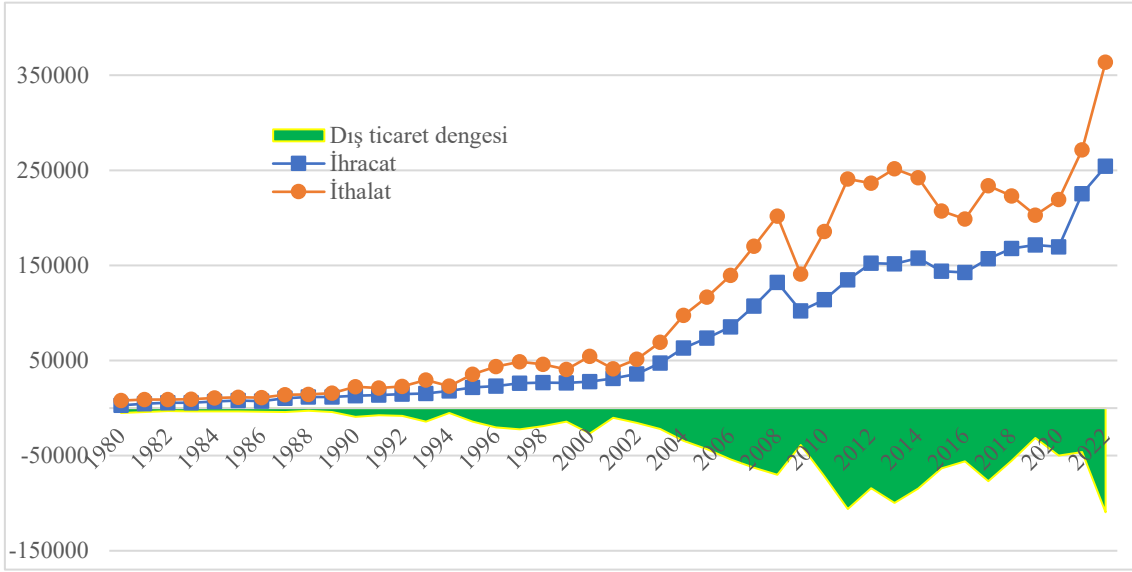
Şekil 2. Türkiye'nin Büyüme ve Cari Denge/GSYİH Oranları (1961-2022)

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 2, özellikle 2002 sonrası dönemde cari açık ile büyüme oranları arasında çok yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yani Türkiye ekonomisi cari açık verdiği zaman büyümüş, cari açığın azaldığı ve hatta fazlaya dönüştüğü yıllarda (2009 ve 2019 yılları) ise ya büyümemiş ya da çok düşük oranda büyümüştür. Tabii cari açık büyüme ilişkisini doğru anlayabilmek için büyümenin en önemli

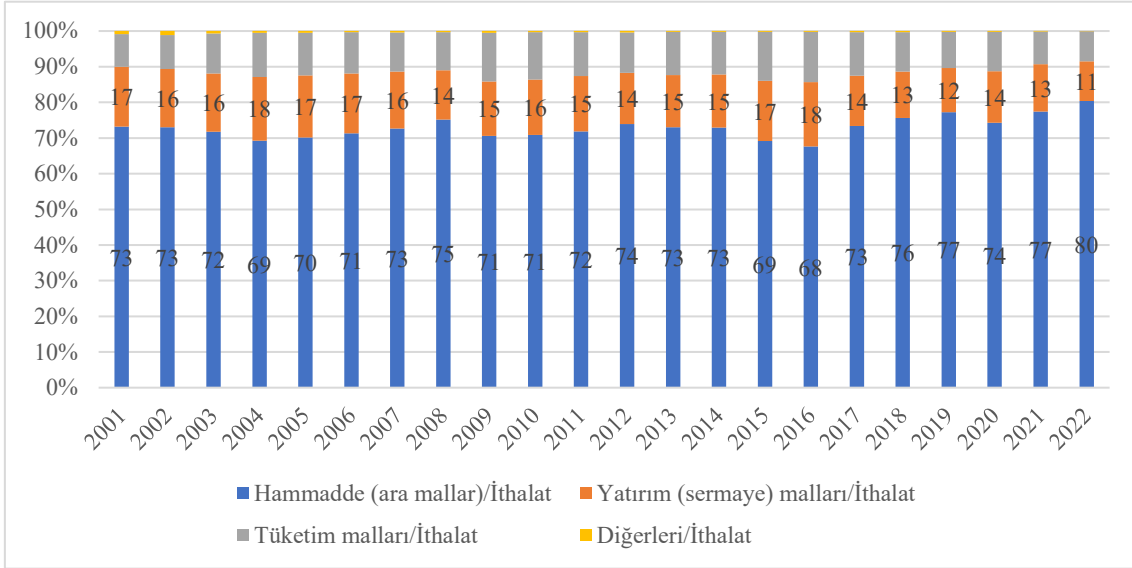
* <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>.

girdisi olan ithalattaki gelişmelere de bakmak gerekir, çünkü cari açığın temelinde dış ticaret açıkları yatmaktadır. Şekil 3 bu durumu bütün açıklığı ile gözler önüne sermektedir.

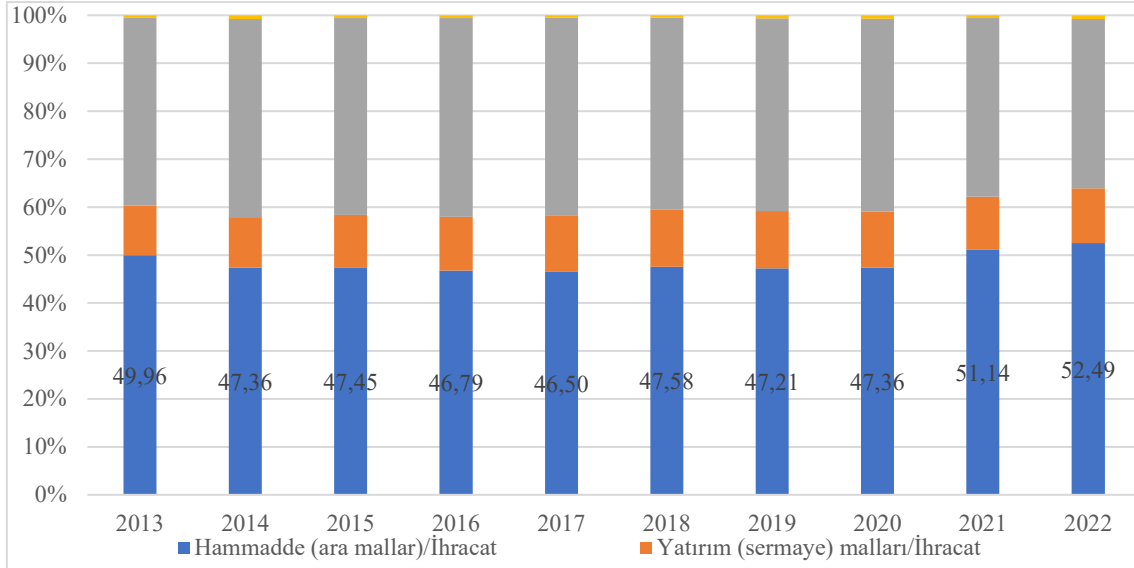
Şekil 3. Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi (1980-2022)
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Neden yoğun dış ticaret açığı verdiğimiz ise izleyen şekilleri incelediğimizde rahatlıkla görülecektir. Şekil 4 geniş ekonomik sınıflandırmalara göre, ithalatın yapısındaki gelişmeleri göstermektedir.

Şekil 4. Türkiye'nin Geniş Ekonomik Sınıflandırmaya Göre İthalat Yapısı (2001-2022)
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 4 bize Türkiye'nin net bir girdi ithalatçısı ülke olduğunu göstermektedir. Toplam ithalatın yaklaşık %80'i girdi ithalatından oluşmaktadır. Dış ticaretimiz ve sanayimizle ilgili bu olumsuz gelişme ne yazık ki sadece ithalat ile sınırlı değildir. İhracat tarafındaki gelişmeler de Türkiye'nin giderek girdi ihraç eden bir ülke haline geldiğini göstermektedir. Şekil 5'te bu durum açık bir biçimde görülmektedir.

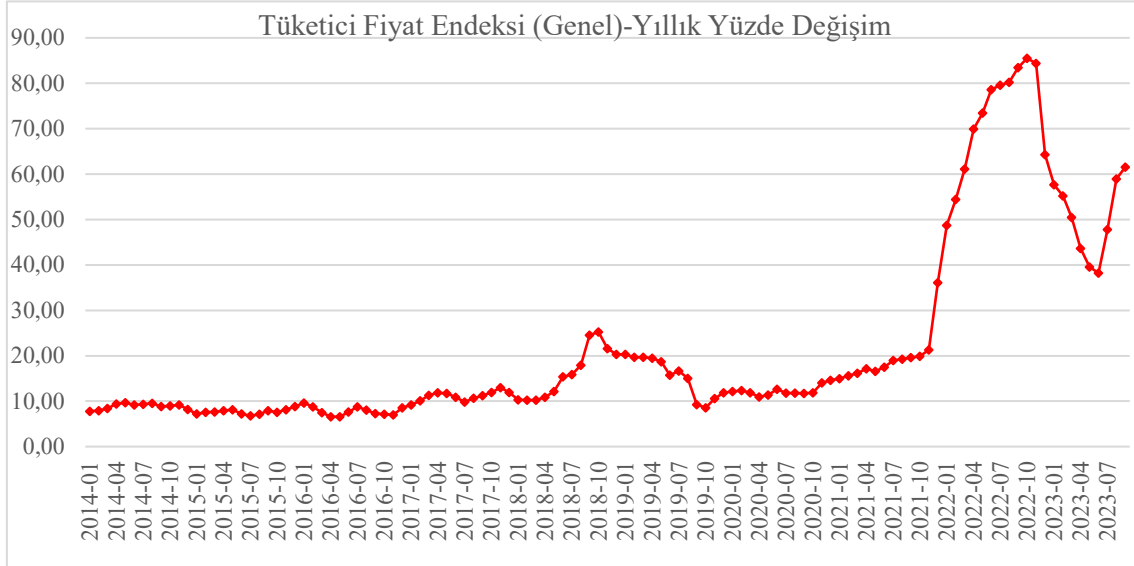

Şekil 5. Türkiye'nin İhracat Yapısı (2013-2022)
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Girdi ve aramalı ihracatının toplam ihracat payı 2022'de yaklaşık %52 olmuştur.

Atalet kazanmış bir enflasyon var:

Türkiye ekonomisinin belki en uzun soluklu ve en ciddi sorunlarının başında yüksek enflasyon gelmektedir. 1970'lerin ikinci yarısında başlayan yüksek enflasyon sorunu 2021 sonu itibariyle yeniden en ciddi sorunlarımızın başında yer alır hale gelmiştir. Şekil 6, 2003 baz yılı TÜİK TÜFE'ye göre hesaplanan aylık enflasyon rakamlarının gelişimini göstermektedir.

Şekil 6. Türkiye'nin Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE)
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 6'dan da görüldüğü gibi Eylül 2021 sonrası uygulanan ekonomi politikaları uluslararası konjonktürün de etkisiyle çok yüksek oranlarda fiyat artışlarına neden olmuş ve Ekim 2022'de enflasyon oranı yüzde 85,51 ile en yüksek değerine ulaşmıştır. Daha sonrası baz etkisiyle gerileyen enflasyon, Temmuz 2023'ten itibaren tekrar artmaya başlamıştır. Aslında tek başına bu rakamlar bile Türkiye'de enflasyonun ne kadar yüksek olduğunu gösterse de OECD üyesi ülkelerdeki enflasyon oranları ile karşılaştırmak için ciddiyetini daha açık hale getirecektir. Tablo 1, Ağustos-Eylül 2023

döneminde OECD toplamı ile OECD üyesi ülkeler, Avrupa Birliği (27 ülke), Avro bölgesi (20 ülke), G7 ülkeleri, OECD üyesi Avrupa ülkeleri ve G20 ülkelerindeki enflasyon oranlarını vermektedir.

Tablo 1. Ülkelerin Enflasyon Oranları (%)

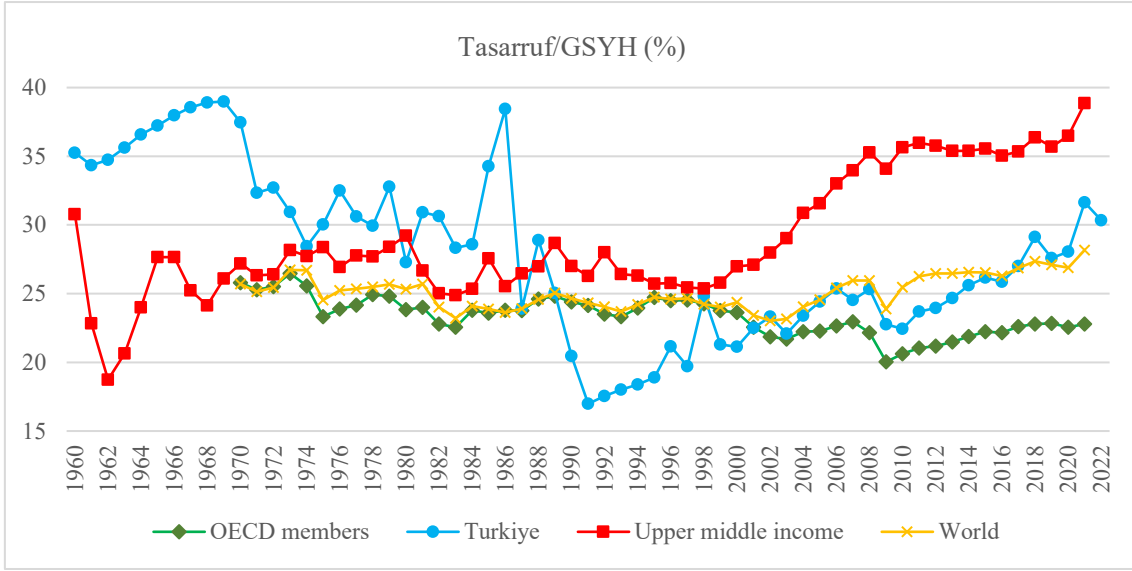
Ülke	Ağu.23	Eyl.23
Türkiye	58.9	61.5
Macaristan	16.4	12.2
Kolombiya	11.4	11.0
Polonya	10.1	8.2
Slovak Cumhuriyeti	8.8	8.2
İzlanda	7.7	8.0
Slovenya	6.2	7.4
Çek Cumhuriyeti	8.5	6.9
İsveç	7.5	6.5
İrlanda	6.3	6.4
Birleşik Krallık	6.3	6.3
Avusturya	7.4	6.0
Finlandiya	5.6	5.5
İtalya	5.4	5.3
Şili	5.3	5.1
Fransa	4.9	4.9
Almanya	6.1	4.5
Meksika	4.6	4.5
Estonya	4.6	4.2
Lüksemburg	4.2	4.1
İsrail	4.2	3.9
Kanada	4.0	3.8
Kore	3.4	3.7
Litvanya	6.2	3.7
Birleşik Devletler	3.7	3.7
Portekiz	3.7	3.6
İspanya	2.6	3.5
Norveç	4.8	3.3
Letonya	5.4	3.3
Belçika	4.1	2.4
İsviçre	1.6	1.7
Yunanistan	2.7	1.6
Danimarka	2.4	0.9
Hollanda	3.0	0.2
Avrupa Birliği- 27 ülke (01/02/2020'den itibaren)	5.9	4.9
Avro bölgesi (20 ülke)	5.2	4.3
G7	4.2	..
OECD- Avrupa	10.9	..
G20	6.3	..
OECD- Toplam	6.4	..

Kaynak: OECD verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Tablo açıkça Türkiye'nin uzak ara enflasyon şampiyonu olduğunu göstermektedir.

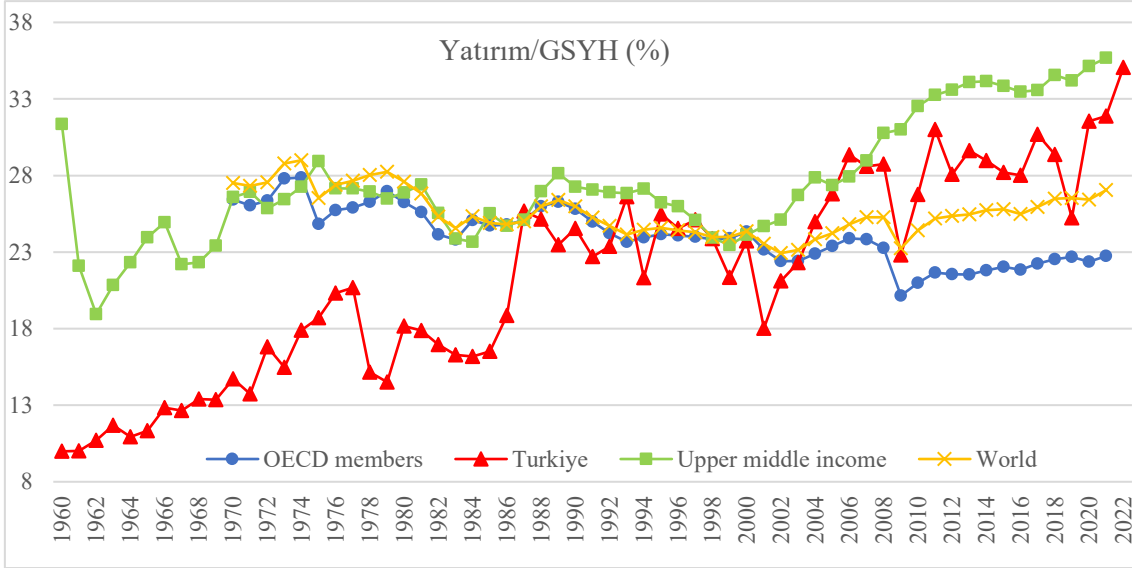
Bu yatırım/GSYH ve tasarruf/GSYH oranları ile bir üst gelir ligine çıkmak pek olası gözüküyor:

Türkiye ekonomisinin en temel sorunlarından birisi de kendi akranlarına ve hızlı büyüyen ekonomilere oranla düşük yatırım-tasarruf gelir oranlarına sahip olmasıdır. Bu nedenle potansiyel büyüme oranımız bir türlü arttırılamamaktadır. İzleyen iki grafik bu durumu çok açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

Şekil 7. Türkiye'nin Tasarruf/GSYH Oranı (%)

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 8. Türkiye'nin Yatırım/ GSYH Oranı (%)

Kaynak: Dünya Bankası verileri kullanılarak yazar tarafından üretilmiştir.

Şekil 7 ve Şekil 8'den de görüldüğü gibi özellikle tasarruf/GSYH oranımız akran ülkelere göre oldukça düşüktür. Yatırım/GSYH oranında akran ülkeleri yakalamaya başlamışız ama bu da bize, yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi, artan cari açık ve dışa bağımlılık olarak geri dönmüştür.

Bu yapısal sorunları çözmeden iç ve dış istikrar olamaz:

Türkiye ekonomisinde kalıcı iç ve dış istikrarı, yani fiyat istikrarı ile makro iktisadi istikrar ile dış dengeyi sağlamanın yolu öncelikle sanayinin dışa bağımlılığının azaltılmasından geçmektedir. Bunun için acilen ülkenin net girdi ithalatçısı konumundan çıkarılması gerekir. Zaten ülkeyi girdi ihracatçısı konumundan çıkarmanın yolu da buradan geçmektedir. Maksat katma değeri yüksek mallar üretmekse, bunun için yeni bir sanayileşme, yeni bir eğitim politikası ile kurumsal düzeni daha iyi işleyen yeni bir sisteme gereksinim vardır. Bütün bunlar için de öncelikle Türkiye ekonomisini iyi analiz eden iyi çalışmalara gereksinim vardır.

Bu amaçlarla hazırladığımız bu özel sayıda Dr. Burhan DURGUN'un hazırladığı "Türkiye'de Finansal Gelişme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ticari Açıklığın İnsani Gelişmeye Etkisi: Genişletilmiş ARDL Yaklaşımı" çalışması ile açılışı yapıyoruz. Türkiye ekonomisinin önemli meselelerinin irdelendiği bu çalışmayı, ekonometrik bir yöntem ile Dr. Yunus KAYMAZ ve Doç. Dr. Ural Gökay ÇİÇEKLİ'nin kara limanları üzerine yaptıkları ilgi çekici çalışmaları "Kara Limanı Lokasyonlarının PROMETHEE Yöntemi ile Seçimi: Türkiye Örneği" izliyor.

Dünyada neoliberal iktisadın inkâr edilemez biçimde sorgulanmasına neden olan 2008-2009 Büyük Resesyonu ardından Türkiye ekonomisine ampirik bir bakış sunan Dr. Veysel KARAGÖL'ün "Türkiye'de Küresel Finansal Kriz Sonrası Nakit İkamesinin Seyri: Markov Rejim Değişim Modelleri" başlıklı çalışmasını Dr. Funda DURGUN tarafından hazırlanan ve yine bir ampirik analiz olan "Türkiye'de Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Bağlantısının Analizi: Genişletilmiş NARDL Yaklaşımı" makalesi takip ediyor.

Dr. Abdulkadir Sezai EMEÇ ve Ahmet KOLUMAN ise "Doğrudan Yabancı Yatırım Çıktıları ile Ekonomik Kırılganlık Arasında Nedensellik: Sekiz Kırılgan Ekonomi Üzerine İnceleme" ile özel sayımıza katkıda bulunuyor. Siyaset Pazarlaması alanında yaptığı çarpıcı çalışma "Siyaset Markalamasının Türkiye'deki Örnekleri Üzerine Bir Araştırma" ile Dr. Sibel ORHAN'ın çalışmasının ardından, Dr. Fatma Pınar EŞSİZ ve Dr. Ayşegül DURUCAN'ın "Brüt Sabit Sermaye Oluşumunun ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Özelinde Ampirik Bir Analiz" çalışmaları yer alıyor.

Krizler, durgunluk ve enflasyon derken neredeyse unuttuğumuz mutluluk konusuna Dr. Mehmet POLAT Türkiye için yaptığı "Mutluluk Ekonomisi Üzerine Ölçek Geliştirme ve Uygulama" çalışması ile katkı sunuyor. Dr. Zerrin DÜRRÜ ve Dr. Gökhan KONAT ekolojik dengeyi Türkiye'nin de içinde bulunduğu ülke grubu için ampirik biçimde analiz ettikleri çalışma ile "CIVETS Ülkelerinde Ekolojik Dengenin Stokastik Yakınsaması: Fourier Kantil Birim Kök Testi Yaklaşımı" özel sayıya katkıda bulunuyorlar.

Kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak sağlık konusuna kurumsal bir yaklaşım sunan Dr. Nida PALABIYIK, Dr. İbrahim YIKILMAZ ve Doç. Dr. Lütfi SÜRÜCÜ "Sağlık Kuruluşlarında İşe Adanmışlığı Teşvik Etme Yolları: Hizmetkâr Liderlik ve Örgütsel Adalet" çalışmaları ile özel sayıda yer alıyor. Sonrasında ise daralan iş piyasası pazarlama becerileri üzerine yaptığı "Konu Modelleme Analizi ile İş İlanlarında İstenilen Pazarlama Becerilerinin Araştırılması" başlıklı araştırma ile Dr. Aysel KURNAZ özel sayımıza katkı sunuyor.

Enerji arzının sürdürülebilirlik noktasında gündemden düşmediği bu günlerde Güntülü Özlem YÜKSEL ve Prof. Dr. Muharrem AFŞAR "Yenilenebilir Enerji Üretimini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Türkiye Örneği" başlıklı çalışmaları ile detaylı bir ampirik analiz sunuyorlar. Dr. Seher GÖKPINAR ise "Vergi Gelirinin Parasal ve Makroekonomik Belirleyicileri: Türkiye Örneği" çalışması ile maliye politikasının önemli aracı vergi gelirleri üzerine bir çalışma ile özel sayıya katkı sağlıyor.

Göç meselesinin uluslararası bir krize dönüştüğü son yıllarda, Türkiye'nin de yanı başındaki savaştan dolayı yoğun biçimde etkilemesi ile ilgili Dr. Şaban ÖZTÜRK ve Dr. Hüseyin SEVİNÇ "Suriye Politikasının Türkiye Siyaseti Üzerine Etkileri: 2000 Sonrası Dönem" çalışmasını hazırlamış ve bu önemli konuyu irdelemişlerdir. Yine özellikle göç sonrası en yoğun göç alan şehirlerin başında gelen Kilis üzerine yaptıkları "Etnik Girişimcilik Üzerine Bir Değerlendirme: Kilis Kenti Örneği" çalışmaları ile Dr. Ömer Faruk İNCİLİ ve Dr. Deniz CENGİZ katkıda bulunmuşlardır.

"Yüzeysel Duygusal Emek Stratejisinin AFAD Yetkililerinin İş Performansı Üzerindeki Etkisi: Algılanan Sosyal Etkinin Rolü" çalışmaları ile Gül BİLEN ve İbrahim YIKILMAZ özellikle 6 Şubat Depremi sonrası çalışanların iş performansı üzerine bir çalışma ile özel sayıda yer almaktadır. Dr. Mehmet Selim DİKİCİ ve Prof. Dr. Mehmet Emin AKKILIÇ, Türkiye ekonomisinde büyük yeri olan sağlık turizmi alanında hazırladıkları "Algılanan Hizmet Kalitesi ile Davranışsal Niyetler Arasında Müşteri Memnuniyetinin Aracı Etkisi: Medikal Turistler Üzerine Bir Araştırma" başlıklı çalışma ile

Özel sayıda yerlerini alırken bu sayının kapanış makalesini, özellikle Türkiye’de üretimi ve tüketimi yoğun olan çay için ‘‘Türkiye’de ay Talebini Etkileyen Faktörlerin Analizi’’ başlıklı çalışması ile Meryem AYTEKİN yapmaktadır.

Bu zel sayıda katkılarından dolayı yazarlarımız ve hakemlerimiz başta olmak üzere emeği geçe herkese teşekkür ederiz.